

BATIDA MESLEK ANLAYIŞININ OLUŞUMU

Dr. Kürşat Haldun AKALIN*

Özet

Batıda meslek anlayışının oluşmasını sağlayan temel etken; peygamberleri tarafından ibadetin tanımlanmamış ve koşul ile söylemlerinin de önceden belirlenmemiş olmasının sonucunda, mesleki faaliyetin yegane ibadet olarak benimsenmiş olunmasıdır. Dinin özüne inerek kurumsal ibadeti böylece sorgulamaya başlayan reformistler; kilisenin günah çıkartma ve affetme erkine, aracılık güçlerinin verdiği üstünlüğüne, ibadeti bütünüyle yönetmesini sağlayan ayrıcalıklı kilise uygulamalarına karşı çıkmışlardır. Katolik kilise sisteminin Tanrı ile insan ruhunun yüz yüze gelmesine izin vermediğine inanmışlardır. Oysa Tanrı ile inanan kişi arasında derin bir duygudaşlık ve kavrayış bulunmaktaydı. İmanı ile Tanrıya seslenen insanın inancı pekişsin diye Tanrı sevgiyle ve merhametle bireye seslenmekteydi. Sırf bu nedenden dolayı, ruhban sınıfından gelen ile gelmeyenler arasında hiçbir ruhani konum ve ayrıcalık bulunmamaktadır. Bu gönül dini hareketinin en aşırı ve uç noktasını; methodist, pietist ve deist gibi mezhepler meydana getirmektedir. Bu mezheplerdeki müritler, çok katı ve hoşgörüsüz bir disiplin içinde yaşamakta; iş ve mesleki etkinliklerindeki başarılarıyla, dinsel doyum bulmaktadırlar. Günahlardan ve kötülüklerden ruhunu arındırmanın tek yolunun, dini dünyanın içine çekerken, dünyayı dinin dışına çıkartmanın gerekliliğine inanmışlardır. Ancak böyle bir iman sayesinde, iş faaliyetinde Tanrı'dan gelen bir yükümlülük duygusuyla çalışmışlar, günlük çalışma hayatında tapınağın ruhaniliğini hissetmişlerdir. Kısacası, para kazanma maksadını da kapsayan bireyin dünyevi uğraşısı, Tanrı'dan gelen bir görev olarak kabul edilmiştir.

Abstract

The main factor which was to come into existence of the understanding of profession in the west is the act of worship hadn't been described by their prophet and not to determined the conditions and the statements of one shape. As a consequences of this reason, the professional action was to identify oneself and to consider one's own, as if the sole way of God. The reformists who were gone through the essence of christianity and then were started to examining of the

* Çukurova Üniversitesi.

authority of confession, the superiority of mediation forces, the administration of all worship and the privileges of church practices. They were believing that, all the catholic church system was not to be allowed to come between God and human soul. But there is a deep understanding between God and believing person. And the voice of God speaking love to man so that the voice of the renewed man answering in faith to God. Because of this reason, the spiritual position and privileges are on the same level as the clergy for the laity. At the extreme point of this heart religious movement was represented by methodist, pietist and deist sects. According to them, the only way what they could purify one's spirit of evils and sins was by carrying religion into the world and at the same time keeping the world out of religion. They worked and lived austerily, found religious satisfaction in business and cares success. Because of this faith, they worked in the mood of a divine obligation in the business activity, infused daily work with the atmosphere of the chapel. In short, a man's worldly occupation, including the gaining of money, was a divine calling and the sole way of God.

1. GİRİŞ

Batıda meslek anlayışının oluşumu, orta çağ boyunca yaşama tarzı üzerinde belirleyici bir etkisi olan dinin, reform sayesinde dünyevileşerek ve Kurumsallıktan bireyselliğe geçerek mesleki başarının ve bunun bir göstergesi sayılan kazancın dinsel bir güdüyle benimsenmesinin sonucunda gerçekleşmiştir. Dinsel değer yargılarının dünyevileşmesiyle, kazanç maksatlı ekonomik faaliyet ile hedefe yönelik ussal seçime dayanan rasyonel davranış biçimi, doğma hedefe yönelik ussal seçime dayanan rasyonel davranış biçimi; doğmalar üzerine kurulan ve geçmişin değer sisteminin olduğu gibi benimsenerek kusursuz şekilde yinelenmesini zorunlu kılan geleneksel davranış tarzının yerini almıştır.

Dinin toplumsal hayatı, kontrol işlevinin, bireyin dışından kurumsal otorite ile ve baskı yolu ile işlemesi artık geçerliliğini kaybedince, ölçüleriyle dünyevileştiği ölçüde bireyselleşerek kişilerin iç dünyalarına nüfuz etmeye başlamış; her bir bireyin gönlünün dilediği tarzdaki Tanrı'ya yönelişinin birer Hak olarak kabul edilmesi ile de, hoşgörü anlayışı¹ toplumsal ilişkilerin özünü oluşturmuşlardır.

Böylece, bir taraftan, kazanç maksatlı ekonomik faaliyet ve üretimin genişlemesini sağlayan faiz işlemleri dinsel bir içerik kazanarak, din dünyanın

¹ WEBER Max, The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism George Allen Unwin LONDON 1976 syf. 242-244

içine çekilirken; diğer taraftan da kişilerin arası bütün ilişkilerde bu hoşgörü anlayışının esas alınmasıyla insanların tüm davranış ile düşüncelerinin dinsel doğmalardan bağımsızlaşarak, insanların yalnızca bireysel yetenek ile niteliklerine göre değerlendirildiği ve iş hayatındaki başarısı esas alınarak Tanrı katında seçilmiş olduğu yargısının benimsendiği rasyonel bir kültürü oluşturmakla, dünya, dinin dışına çıkartılmıştır.² Dinin, rasyonel temeller üzerindeki bu dünyevileşmesinin sonucunda, insanların düşünce ile davranışlarının dinden tamamı ile bağımsızlaşmasıyla birlikte; kişisel faaliyetleri düzen altına alan hukuksal yapılanma da, doğrudan kişilerin hür iradelerine dayalı olarak gerçekleşen sözleşme yapma serbestisi üzerine kurulmuştur.³

Batıda dinin dünyevileşmesini, bireyselleşmesini ve ussallaşmasını sağlayan, böylelikle de, kişinin hiç itiraz etmeksizin kuralcı – şekilci doğmalara itaat etme zorunluluğundan insanı kurtaran; kısacası, sorgulama ile birlikte düşünmesini de öğreten, batının en önemli kültürel farklılığı, Tanrı'ya yönelmede ibadetin inandıkları nebiler tarafından hiç tanımlanmamış olmasıdır. Tanrı'ya nasıl ibadet edileceği açıkça tanımlanmayınca, bütün dinsel törenlerin sonradan inananlar tarafından kurumsallaştırılmış ve bir baskı unsuru olarak sürdürülmüş olduğunun farkına varılınca; ibadet anlayışı da, dünyevi meşgaleden vazgeçerek belirli bir süreyi yalnızca Tanrı'ya ayırma geleneğinden yaşamın her anını yalnızca Tanrı için yaşama gayretine dönüştürmüştür.⁴

Özellikle de, şekilci ve kuralcı ibadetin, kişide gönül rahatlığına yol açması ölçüsünde, buğday başağının değersiz kabuğu olarak görülerek reddedilmesi; Tanrı'ya yönelmede dürüstlüğü ve sevginin esas alınarak, buğday başağının tohumu olarak nitelendirilmesi, batı toplumlarında dünyevi faaliyetin kolaylıkla dinsel törenlerin yerini alarak bir ibadet içeriğine dönüşmesini sağlamıştır. Artık bir kişinin, manastırın duvarları arasında kendisini toplumdan soyutlayarak çile çekmesiyle, uhrevi geleceğini kutsal metinlerde aramasıyla, ruhunu böylelikle arındırmasıyla ve bütün günahkarlar için tövbe dilemesiyle, Tanrı'nın hoşnutluğuna eremeyeceği kesinlik kazanmıştır.⁵ Yalnızca dürüstlük yolu ile sevgiye ulaşma emelini taşımasıyla,

² WELLMAN J. Warner, The Wesleyan Movement in The Industrial Revolution, Russel and Russel Inc. New York, 1967 syf. 122-126

³ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 156-161

⁴ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 283-281

⁵ BEBB M.A. Nonconformity And Social and Economic Life 1660-1800, Porcupine Press Philadelphia 1980, syf. 64-72

dünyevi ve faaliyetinde yaşadığı her anını Tanrı'ya adanmasıyla, kişi, Tanrı'nın hoşnutluğuna erişebilirdi.⁶ Böylece, Burjuvazinin okyanuslara açılan gemisi hesaba dayalı bir şekilde kazanç sağladığı ticarethanesi; kişinin kendi dürüstlüğünün sınama sahası haline gelerek, benimsenilen önemli bir tapınak olmuştur.⁷ Üretim veya ticaret yolu ile insana hizmet, Tanrı'ya ibadet halini alınca; Tanrı'ya inanmanın ve sevmenin ön koşulunu, insanı sevmek oluşturunca; Tanrı hoşnutluğu kişinin mesleki faaliyetindeki başarısı üzerine kurulur. Kazanç maksatlı dünyevi faaliyet ve ussal seçime dayanan rasyonel davranış biçimi ibadet içeriğini kazanarak, kişinin seçilmişliğinin en önemli kistası haline gelmiştir.

Yalnızca inancın esas alınarak, Tanrı'ya yönelmenin bütün şekillerinin birer Hak olarak kabul edilmesiyle gerçekleşen, koşulları – söylemleri – kuralları – biçimleri önceden belirlenmiş ve kişiler üzerinde de zorunlu kılınmış olan kurumsallaşmış ibadetin terk edilmesi sonucunda, özgür irade ve bireysellik dinsel sahaya tamamıyla hakim olmuştur. Artık insanlar birer bireyler olarak istedikleri anda fakat gizli bir şekilde Tanrı'ya yönelebirlirler, Tanrı'nın insandan beklediği dürüstlüğü yaşamlarının her anında gözeterek kendilerini Tanrı sevgisine adayabilirlerdi.⁸

Belki de, hepsinden önemlisi, artık hiçbir kişi, bizim gibi giyinmiyor, konuşmuyor, gülmüyor, selamlaşmıyor, yürümüyor, Tanrı'ya yönelmiyor, her yönüyle yaşama tarzını biçimlendirmiyor diyerek husumet duygularını galeyana getirerek çevresindeki insanlara nefretle yaklaşmıyordu.⁹ Benimsenilen tek ideal tipin kusursuz kılınmış şahsiyet yapısını alışkanlıklarını ve her halini benimseyerek olduğu gibi uygulamayı, itaat etmeyi, Tanrı'ya teslimiyetle özdeş kılarak, herkesin de aynı şekilde davranmasını isteyerek, taassup karanlığına dalmıyordu. Tanrı adına yargılayanlar, kendi inandıkları dinsel buyruklara uymuyor diye insanların canına kıyanlar; artık, iyi birer insan olarak dahi kabul edilmiyordu. Kişinin özel hayatı diye bir anlayış benimsenmiş, kendi akıl ve iradesiyle kurduğu bu kişisel yaşama karışma tamamıyla reddedilmişti.

Çünkü, Tanrı'nın hoşnutluğu, dürüstlüğü yaşadıkları mesleki faaliyetlerindeki başarılarından gelecekti. Böylece kimyagerin yada doktorun

⁶ BEBB M.A. A.g.e syf. 113-114

⁷ WELLMAN J.Werner, A.g.e. syf. 186-190

⁸ BEBB M.A. A.g.e syf 142-144

⁹ NIEBUHR Richard, The Social Source of Denominationalism, New American Library new York 1975, syf. 42-46

insanlara hizmet etmek maksadı ile yürüttüğü mesleki faaliyet, kalıplaştırılmış bütün dinsel ibadetlerin yerini almıştı. Toplumdan soyutlanmış ve sürekli yinelenen ezberlenmiş söylemleriyle heyecanını kaybetmiş kurumsallaştırılmış ibadetin yerine geçen, mesleki faaliyet içinde yaşamın her anında dürüstlüğü yaşamak suretiyle sevgiye ulaşma emeli, kişisel başarıyı seçilmişliğin ve dolayısıyla da sonsuz yaşamın yegane işareti haline getirmişti.¹⁰

Tanrı, Wolfgang Amedues Mozart'ı (1756 – 1791) kim olduğuna ya da alışkanlıklarına hiç önem vermeksizin, bahsettiği müzik dehası ile ve eserlerinde yarattığı harikalarıyla seçmiş, şanını böylece göstermişti. O halde bir çöpçü yada bekçi, muhasebeci ya da mühendis, öğretmen ya da asker, doktor yada eczacı, insanlığa yaptığı hizmetleriyle ve yaşamı olanaklı kılan çabalarıyla Tanrı yolunda yürüyebilirlerdi. İnsanlığa hizmet eden her buluş, aslında, Tanrı kudretini açığa çıkartan yegane ışıktı, tek ibadetti. Hiçbir ön koşul öne sürmeksizin, Tanrı'ya yönelimi nasıl olursa olsun insanı sevmek, Tanrı'yı sevmek demektir. Nerede olursa olsun ve kim olursa olsun, yaşamı kolaylaştıran her hizmet bir ibadetti.

Artık, din, dünyevileşmiş; dünya ise, doğmalardan kurtularak dinin dışına çıkmıştı. Bireye gelince, düşüncesiyle ve davranışlarıyla, yalnızca insan üzerinde odaklaşarak, doğmasal kalıplardan kendini çekip kurtarmış, böylece inancını da yaşamının her anına hakim kılmıştı. İşte, reform buydu.

REFORM ANLAYIŞININ ÇALIŞMA YAŞAMINA ETKİSİ

Reformla başlayan dinsel yönelimlerin dünyevileşmesi sürecinde ortaya çıkan dini inanç ile uygulama değişikliğinin iş ahlakı üzerindeki en temel katkısını içerikle sağlamış; insanların yaşama tarzını derinden değiştirmek suretiyle de, kişilerin davranışlarının nasıl olması gerektiği konusuna tam bir açıklık getirmiştir. Batıda Protestan inancının yaygınlaşmasıyla, başlayan dünyevi faaliyetin dinsel bir içerik kazanması eğilimi ile, ekonomik başarının Tanrı hoşnutluğunun bir işareti sayılması kıstası; beraberinde iş gören veya yönetici, üretici veya tüketici, yatırımcı veya tasarruf sahibi olarak kişilerin bütün davranış ile kararlarında Tanrı dürüstlüğüne yaşama anlayışını da beraberinde getirerek, buna uygun bir iş ahlakının oluşmasını sağlamıştır.¹¹

¹⁰ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 72-76

¹¹ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 191-196

Dünyevi faaliyetin böylesine derinden bir içerik kazanması olgusu, özellikle de tasarrufun yatırım için zorunlu olduğu sanayi devrimi sırasında; varlık içinde bulunduğu halde, kişisel ve ailevi tüketimini en alt seviyede karşılayan, tutumlu ve dakik bir girişimci portresini zamanının iş hayatına hakim kılmıştır.¹² Ne kadar çok kazanırsa kazansın, gereksinimlerini aşan seviyede bir harcamayı, Tanrı'nın mutemetliği duygusuna aykırı büyük bir günah olarak gören Protestan girişimciler için tutumluluk, artık bir kardinal fazileti halini almıştır.¹³ "Kendi zevkin uğruna, çocuklarının veya arkadaşlarının isteklerini karşılamak için harcadığın her Penny, aslında kulluk borcunu ödemen ve hoşnutluğuna erişmen için veya kendi paranı harcarken dahi sanki bir başkasının parasını alan hırsızlığa alışmış ürkek biri olarak davranırsan, Tanrı'nın, dünyevi isteklerin için hiç para ayırmamış olduğunu derhal fark edersin."¹⁴

Reformla birlikte, çalışma, disiplini sağlamanın bir aracı olarak, insanı Tanrı'dan uzaklaştıran bütün günahlara karşı en iyi bir koyucu tedbir halini almış; mesleki bir faaliyet kapsamında sürekli çalışma, kurumsallaşmış ibadetin yerine geçmiştir. Ayrıca, çalışma, zaten Tanrı tarafından emredilmiş olduğu için Tanrı şanını insanlara tanıtmaya maksadını da taşıdığından, yaşama tarzı bir iş haline gelmiş, çalışma ise, dakikliği ve tutumluluğu beraberinde getirmiştir. Böylece, ancak sürekli çalışma sayesinde Tanrı'nın insanı korumakta olduğu bilinci benimsenmiş, işinde başarılı olduğu ve yükseldiği nispette Tanrı katında seçilmiş olduğunun iç huzuruna ve mutluluğuna varılmıştır. Kişinin sahip olduğu işinde, Tanrı sevgisine ulaştıran dürüstlüğüne yaşaması ve böylelikle Tanrı'ya ibadet etme şuurunu hissetmesi sonucunda; Tanrı'ya yaklaştıran bu mesleki faaliyet sayesinde esirgenmiş ve seçilmiş olduğuna inanılmaya başlanmıştır.¹⁵

Elbette ki mesleki faaliyet, metodik olarak disiplin altına alınmış olan hayatın sürekli çalışmayla değer kazanmasını zorunlu kılmış bulunduğu; zaman, Tanrı'nın insana verdiği en büyük fırsat ve servet olarak yorumlanmıştır. Reformla, kahve köşelerinde veya manastırların münzevi hücrelerinde zamanlarını işle değerlendiremeyen kimseler; Tanrı'nın kendisine sunduğu her fırsatı ve her nimeti reddeden savurgan idraksizler olarak

¹² WELLMAN J. Warner, A.g.e syf. 36-38

¹³ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 48-54

¹⁴ FULLERTON Kemper, Calvinizm and Capitalism: An explanation of Weber Thesis, the Harvard Theological Review XXI 1928, syf.165-166

¹⁵ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 124-129

görüldükçe, kendi nefislerinin düşmanı olarak yerilmişlerdir. Tembelliğin, bireyin ve toplumun gelişmesine katkı sağlamayan yönelmenin, artık affolunmayan bir günah halini almasıyla; zaman, en değerli bir nimet olarak kabul edilmiş, boşa harcanılan, her saat Tanrı'nın şanını zedeleyen bir günahkarlık olarak görülmüştür.¹⁶ Böylece, zamanın akılcı kullanımı ve kazanca yönelik maksatlı çalışma, kurumsallaşmış ibadetin de yerini almıştır.

Nitekim, bu konuda, Richard Baxter (1615-1691) şu uyarılarda bulunmaktadır; “Kaybedeceğin altın ve gümüşlerden başka, yitireceğin sadece kendi zamanın olduğu için, zamanın değerini en üst seviyede muhafaza et. Ayrıca günlük hayatında çok daha fazla dikkatli ve dakik ol. Hangi şekilde olursa olsun, günaha teşvik eden, gösteriş için eğlencelere, yemek ziyafetlerine, boş laflara, hiçbir yarar sunmayan arkadaşlıklara veya aylıklık halinde uyusukluğa düşkünlük göstererek, kendini zamanın fırsatlarından yoksun bırakmamalısın, bu tür yararsız eğilimler karşısında daima uyanık kalmalısın”.¹⁷

Mesleki çalışmanın, kurumsallaşmış, ibadetin yerini almasıyla birlikte, metodik ve akılcı çalışma sayesinde gerçekleşen zenginlikler de, Tanrı hoşnutluğunun bir ifadesi halini almış; Tanrı şanının açığa çıkarılmasını sağladığı ölçüde de, seçilmişliğin kanıtı olarak görülmüştür. Şayet Tanrı şanının açığa çıkarılmasına daha fazla katkıda bulunacak ise, kişinin mesleğini değiştirmesine veya daha üst görevlere gelmesine; bütün bunların sonucunda da, toplum içindeki konumunu güçlendirerek servetini arttırmasına, Tanrı'nın ödüllendirmesinin ve sonsuz hayatın kazanılmasının birer delili olarak bakılmaya başlanılmıştır.¹⁸ Kişinin mesleğinde yükselmesini veya daha üst uğraşılara geçmesini, daha fazla kazançlar edinmesini dinsel bir vecibe haline getirerek; reformistler, ilk Hıristiyanlığın “çağrıldığı gibi kal” prensibini dünyevi faaliyet sahasında uygulamaktan kaçınmışlardır. Eğer kişinin geçeceği yeni uğraşısı, daha yararlı ise, bunun sonucunda da daha yüksek bir kazanç sunmaktaysa, hayatı kazanç temini maksadı ile bir fırsat sağlamak için değerlendirmeyi emreden Tanrı, bu maksatları kişinin önüne çıkartarak, yeni mesleğinde ilerlemesini istediğinden, artık böylesine bir kar şansının kabul edilmesi, inanan her kimse için, bir zorunluluk olmaktadır.

Mesleki ilerleme ve daha yüksek kazançlara ulaşmak konusunda herkesi özendirilen R.Baxter, bazı uyarılarda bulunmadan da edememektedir. “En yüksek

¹⁶ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 114-117

¹⁷ FULLERTON KEMPER A.g.e. syf. 170

¹⁸ WELLMAN J. Warner, A.g.e. syf. 64-69

başarıya ve sürekli meşru bir kazanca yönelen bir tavır içinde, daima çalışma zorunda olduğunu, artık kavramalısın. Çalışırken de mutlaka yeteneklerini geliştirmelisin. Bu nedenle, şayet Tanrı, nefsinizi veya diğer bir kişiyi hiç tehlikeye atmaksızın, kazandığınızdan çok daha fazlasını bir başka yoldan meşru bir şekilde kazanmasını sağlayacak, bir yol gösteriyor da, siz bu ilerlemeyi ret ederek, bundan daha az kazanç sunan eski uğraşınızda ısrar ediyorsanız, bu taktirde mesleğinizin maksatlarından biriyle çelişkiye düşmüş olursunuz. Daha fazla kazanmayı ret ederek, Tanrı'nın mutemedi olmaya Tanrı talep ettiğinde diğerleri için kullanılması maksadı ile sunduğu armağanlarını kabul etmeye yanaşmıyorsunuz demektir. Ancak zenginleşerek ve daha yüksek kazançlara ulaşarak bedensel zevklere ve dünyevi eğlencelere düşkünlük görmek için değil, sadece Tanrı rızası uğruna çalışmak mecburiyetindeyiz".¹⁹

MESLEKİ GÖREVİN DİNSEL BİR İÇERİK KAZANMASI

Bu reform anlayışının şekillendirdiği yaşama tarzı sayesinde, oluşmakta olan iş ahlakına belki de en önemli tesiri, tüketim harcamalarını en alt düzeyde tutulması yönünde ortaya çıkmıştır. Kalvinist bir yatırımcı, güzel elbiselere para harcamayı, dinsel inançlarına aykırı bir sapkınlık olarak bulmaktadır. Reform inancını taşıyan bir kimse, eğlence dünyasının tamamına ve vaktin boşa geçmesine yol açan aylıklığa; insanın Tanrı'ya bağlanmasından saptıran veya alıkoyan sapkın eğilimler olarak görerek vahamete kapılmaktadır. Feodal asaletin savurgan yaşamına bir itiraz olarak, reformist Tanrı'nın mutemetliği fikrini yüceltmektedir. Zevkin hiçbir değeri yoktur. Bir kimsenin kendi şahsi zevki uğruna para harcaması, Tanrı'nın kendisine emanet ettiği vekillliğine karşı sadakatsizliktir. Kişisel harcamaların en alt seviyede sınırlandırılması sadakatini, daha fazla mülk edinmeyle ulaşılan daha büyük bir Tanrı vekillliği ve mutemetliği duygusu takip etmiştir.

Artık, münzevi hayatın iş yerinde yaşanması idealine bağlı olarak, kazanç sağlanması maksadı da geleneksel yüz kızartıcılığından kurtulmuş bulunuyordu. Kâra ulaştırıcı üretimi arttırıcı borçlanmalar için alınıp verilen faiz, dinen meşru kılınmıştı. Jean Calvin'in (1509- 1564) kendisi, toplumdaki bu gelişmeyi zaten görmüştü. Zamanı geldiğinde, üretim için verilen borç paranın tüketim için harcanan bir para olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunarak, bunun tefecilik olmadığını açıklamıştı. Aşırı harcama nasıl günahkarlığın bir ifadesi haline gelerek, feodal aristokrasinin savurganlıklarıyla

¹⁹ FULLERTON Kemper, A.g.e. syf. 173

tanımlanan lüksün ve eğlenceye düşkünlüğün her haline karşı çıkılmış ise, tüketim için alınan borçlanmaya da, artık terk edilmesi gerek bir günahkarlık olarak bakılmaya, başlanmıştır. Tanrı, edinilen mülklerin ve ulaşılan bütün kazançların, bireyin ve topluluğun hayrı uğruna kullanılmasını emretmiş olduğundan, tutumluluk, feodal saray idealinin yerini almış, istifçilik yolu ile haksız kazanca ve insanı kötü yola sevk ettiren servet tamahkarlığına, kişisel çıkarlar için zenginleşme tutkusuna karşı kesin bir tavır geliştirilmiştir.

Tüketim harcamalarına getirilen aşılamaz katı sınırlamaların yanında düzenli olarak üretimin arttırılmasının tek sonucu, sermaye birikimi olmuştur. Hayatın meslek olarak çok geniş bir kapsamda böylece disiplin altına alınarak rasyonelleşmesi, sermayenin sürekli şekilde biriktirilmesini kolaylaştırmıştır. Sermayenin düzenli olarak birikiminin esas güdülerinden hiç olmaz ise biri, ekonomik insan anlayışının benimsenmesini de sağlayan Kalvinizmin bu meslek yorumu olmuştur. Reformist meslek yorumunun, sermaye birikimine özendirilen bir iş ahlakını nasıl oluşturmuş olduğunu daha açık bir hale getirmek için, John Wesley'in (1703-1791) aşağıdaki uyarılarını şöyle bir okumak yeterli olacaktır.

“Zenginliklerin arttığı her yerde, dinin özünün aynı nispetle azalacağından endişe ederim. Bundan dolayı da, eşyanın doğasına uygun olarak, gerçek bir dinin yeniden doğuşunun uzun süre devam edebileceğine hiç ihtimal vermiyorum. İster istemez sanayi ve çalışkanlığı üretmek zorunda kalan din, ekonomik fiil tarafından beklenmemekte, oysa zenginlikleri arttırmaktadır. Halbuki zenginliklerin çoğalması ile birlikte, kişisel gurur, kızgınlık ve dünyanın her sahasına olan bağlılık da artacaktır. Bir gönül dini olarak metodizm, şimdi yeşil bir ağaç gibi serpilmişken, bu durumu devam ettirmesi nasıl mümkün olacaktır? Metodistler, buldukları her yere çalışkanlığı ve tutumluluğu getirmişlerdir. Bundan dolayı da, malları ve mülkleri artmıştır. Zenginliklerinin artmasına paralel olarak; gururları, kızgınlıkları, bedensel ve dünyasal arzuları, aç gözlülükleri, yaşama kibirleri de artmıştır. Böylece, dinin biçimi hiç değişmeksizin kalırken, ruhu da süratle yok olmuştur. Kusursuz dinin, bu sürekli çöküşünü önleyecek bir yol hiç yok mudur? Halkın çalışkanlığını ve tutumluluğunu asla engellememeliyiz. Zenginliklerin artmasına neden olsa dahi, tüm Hıristiyanları kazanabildikleri kadar çok kazanmaya, biriktirebildikleri kadar çok tutumlu olmaya teşvik etmeliyiz. Kazanç teminine yönelirken en alttaki cehennem çukuruna düşmekten kendimizi nasıl kurtarabiliriz. Tek bir yol vardır. Bundan başka cennete uzanan

bir yol da yoktur. Şayet, inanan bir kimse, çilekeş münzevi hayatı ticaret hanesinde yaşamak suretiyle yüksek kazançlara yönelmekte ise, ne kadar çok para kazanırsa, o kadar çok Tanrı'nın merhametine yaklaşacak; hazinesine ne kadar çok para giriyorsa, o kadar cennette saadete erişecektir".²⁰

Ne kadar servet içinde bulunursa bulunsun, edinilen tüm bu kazançların Tanrı'ya ait olduğu bilincine vararak ve başkasının parasını harcayormuş gibi ürkek davranarak, yükselen karların beraberinde çalışkanlığı, tutumluluğu, dakikliği, taahhütlerine güvenilirliği, zamanın kıtlığı kaygısını getirdiği ölçüde, varlık içinde yoksulluğu yaşamak suretiyle asketik (çilekeş) yönelişle birlikte dürüstlüğü de yaşama tarzına hakim kılmıştır. Yüksek kazanç ve bolluk içinde yoksunluğu yaşama zorunluluğunu açıklayabilmek için, yine John Wesley'in aşağıdaki uyarılarına bakmak yeterli olacaktır.

"Kazanabildiğin kadar kazandıktan ve biriktirebildiğin kadar da biriktirdikten sonra; tek bir Pound'u tek bir Shilling'i, tek bir Penny'i dahi dünyevi ve bedeni zevklerinin tatmini için sarf etmez isen, Tanrı'nın hoşnutluğu ve şanının tanıtılması dışında başka hiçbir maksat taşımaz isen, sağındaki ve solundaki kayalara çarpmaktan da sakınmış olursun. Biriktirdiğin hazineyi yok sayarak yolundan hiç sapmıyorsan; yeryüzünde servet kalmayınca kadar biriktirmeye sahip olabileceğin kadar da kazanmaya devam edebilirsin. Kazandıklarınla takva yolunda ilerlersen, yeryüzündeki tüm insanlara bu imanla meydan okuyabilir, cennetteki bütün meleklerin de rızasını kazanabilirsin. Zenginliğini arttırmak için, kendine hep daha yüksek bir hedef seç ve bir başka yol bul. Bir yılda 500 Pound kazanıp da, yalnızca 200 Pound'unu harcarsan, halen 300 Pound'unu geri Tanrı'ya vermeyecek misin? Bunu yapmadığın taktirde, Tanrı'ya ayrılmış olan 300 Pound'u talan etmiş olursun. Tanrı'ya ayrılan payı sürekli arttırma gayret ile sıkıntısına kendini kaptırmadığın sürece, günahkarlıktan kurtulamazsın. Hayır, bunu asla yapmayacağım, çünkü kazandıklarımın tamamı bana aittir dersiniz, apaçık bir yanılgıya düşmüş olursunuz. Kazandıklarınızın tamamı size ait olamaz, çünkü yeryüzünün de ve cennetin de tek sahibi olan Tanrı, size ancak yaşamanız kadarını helal kılmıştır. Kalan diğer bütün kazançların, Tanrı'nın bir mabedi olarak gördüğün işine aittir; fahişelikten ve hırsızlıktan kurtardığın, şerefli bir hayata kavuştuğün iş görenlerine aittir".²¹

²⁰ FULLERTON Kemper, A.g.e. syf. 178

²¹ FULLERTON Kemper, A.g.e. 188

Batıda reform sayesinde din dünyevileşmiş, dünya dinsel doğmalardan kurtulmuş, insan ise ekonomik ve ussal davranma tarzını kendisine esas edinmiştir. Böylece, Tanrı seni güdüsüyle çalışma yaşamında katlanılan sürekli asketik yönelim ile, ussal kararı zorunlu bilen yararcı anlayış, kazanç temininde vicdani rahatsızlığı beraberinde getirdiği gibi, eğitim ile ilgili ve bilimsel araştırmayı kapsayan bütün çabaların kazancın artmasını sağlayan üretimin genişletilmesi maksadına yönelik olmasını da gerektirmiştir.

“Quaker Rowntree sormaktadır; Quaker mezhebine bağlı kalan kimseler tarafından yapılan ve yüksek tahsilli diplomayı gerektiren mesleğin ruhiyatının, günlük işlerin muamelesindeki kurnazlık ve inceliklerle el ele gitmesi, sadece bir tesadüf müdür? Yoksa dünyevi asketikisminin bir sonucu mudur?. Çünkü dindarca davranış, doğruluğu teminat altına alan ticari başarıyı desteklemekte, beslemekte; servetin sürekli biriktirilmesi için zorunlu olan ticaret dünyasında ele geçirilen büyük miktardaki satışları ve kredileri benimsemektedir.²² Püritan’ın kendi kendisini yetiştirmesi ile metodik hayatı arasındaki ilişki, dürüstlük, açıkgozlülük ve önceden tasarlama ilkeleriyle düzenli kıldığı iş hayatında görüldüğü gibi, bilinçli bir şekilde ve dinsel bir güdüyle bağlı kıldığı, sürekli olarak servet biriktirmelisin anlayışından daha açık bir şekilde ifade edilemezdi. Orta çağ doğmalarından kaynaklanan, esnafın ancak güç bela Tanrı’yı hoşnut edebileceği ve kazanç sağlayan tüccarın asla cennete giremeyeceği ile ilgili eski kuramın her kalıntısı; özellikle de Benjamin Franklin’in sözleriyle betimlenen burjuva ahlakının yükselmesiyle birlikte, artık tümüyle yok olmuştur.

“Unutma ki, zaman paradır. Bir günlük çalışması sayesinde 10 Shilling kazanabilen bir kimse, yarım gün yürüyüşe çıksa veya odasında vaktini heba etse, kendi zevki uğruna sadece 6 peni harcamış olsa bile, kaybı yalnızca bundan ibaret değildir. Buna ilâveten, kazanabileceği 5 Shilling’den vazgeçmiş veya bundan çok daha fazlasını bir başkasına kaptırmıştır.

Yine unutma ki, kredi, paradır. Bir kimse, borcun ödenmesinden sonra tekrar parasını kullanma iznini verirse, bana bir menfaat sunar. Kişi, kredi itibarına sahipse ve parayı da iyi kullanabiliyorsa; borçlandığı para, çok daha büyük miktardaki kazançları elde etmesini sağlayabilir.

Unutma, para, parayı doğurur. Aristo’nun etkili kuramını iflas ettirecek bir şekilde, paranın parayı üretmesi nedeniyle, dolaşımdaki 5 Shilling 6 Shilling

²² FULLERTON Kemper, A.g.e. 189

haline gelir ve böyle devam etmesi halinde bir süre sonra 100 Shilling dahi olabilir. Dişi bir domuzu öldüren bir kimse, aslında, belki bininci nesline kadar sürecek olan bir doğurganlığı da tümüyle imha etmiş olmaktadır. 5 shilling'i heba etmiş olan bir kimse de, bununla kazanılabilecek olan bütün Pound hesabını kaybetmiş olur.²³ Paranın doğru kullanılması fikri, çalışma hayatında bir maksat olarak benimsenmiş; 'işinde gayretli olan adamı görmüyor musun? O kralların önünde duracaktır' (Prov. 22:29) ifadesiyle, dünyevi uğraşıya dinsel içerik kazandırılmıştır. Bakter ve Wesley, kendisini dinleyenleri, Tanrı'yı soymak için para biriktirmemelerini öğüt vermiş olmakla, tutumluluk alışkanlığını yerleştirenken; Franklin de, küçük esnaflarına sermaye birikimini gerçekleştirmek maksadı ile, tasarruf yapmalarına özendirilmekteydi. Böylece, sürekli sermaye birikimini sağlayan çalışkanlık, dakiklik ve tutumluluk içerisindeki bir iş ahlakı, dinsel güdülerle batıda benimsenmeye başladı. Ancak, kar etmek, ekonomik eylemin kendi içinde başlı başına bir maksat haline gelmede gecikmedi. Puritan'ın metodik asketikismi, verimlilik ve tutumluluğu, artık iş çıkarında kullanılmaktaydı. Mesleğin iş hayatındaki önemi benimsenmeye başlanmıştı. Bir müddet sonra dünyevi faaliyet içinde doğa üstü yönelmeleri bir kenara atılır oldu. Böylece değere yönelik ussal eylem de yerini maksada yönelik ussal eyleme terk etmişti.

NONCONFORMİSTLERDE MESLEKİ ETKİNLİK : KURUMSAL İBADETİN YERİNİ, KİŞİNİN İŞİNDE KENDİSİNİ TANRIYA ADAMASININ ALMASI

Kilise otoritesini tanımayan, öğretisini ve aracılık işlevini yadsıyan, ibadetlerine de asla katılmayan Püritan, Pietist ve Quaker mezheplerinden oluşan nonconformist iman; kişinin bütün bir ömrü boyunca, yaşadığı her anda ve her yerde kendisini Tanrıya adamasına dayandığı için; Tanrıya olan ibadetin, kilise ya da manastırların dört duvarı arasına sığdırılamayacağını, haftanın bir günüyle de sınırlı kılınamayacağını, açıkça belirtmekteydiler.²⁴ Kaderinde seçilmişlerden mi yoksa lanetlenmişlerden mi olduğu endişesini hayatının her anında dehşetle yaşayan püritan, mesleki başarıyı ve yükselmeyi Tanrı şanını yeryüzünde sergileme güdüsüyle haklı kılınca, dünyevi faaliyetiyle insana hizmet etme gayesini ön plana çıkartmıştır. Böylece hiç tanımadığı insanı komşu edinen ve kendini ona yardım etmekle yükümlü kılan kalvinist ahlakını

²³ FULLERTON Kemper, A.g.c. 182

²⁴ GEORGE Charles, The Protestant Mind of the English Reformation 1570-1640, Princeton University, New Jersey, 1961, syf. 63-65

yerine getirdiği bilincine varınca; bu ekonomik uğraşısı sonunda edindiği servet ve toplumda ulaştığı zenginlik konumu, Tanrı lütfunun bir kanıtı içeriğine kavuşmuştur.²⁵ Dilenciliği hakir görmelerine ve fakirliği de bireyin kendi suçu saymalarına karşın, protestan ilahiyatçılar; bütün orta çağ dönemi boyunca adil fiyat anlayışıyla toplumda ticari kazancı yadsıyan,adalet anlayışıyla da faizi yasaklayan katolik öğretiyi yermekten de hiç geri durmamışlardır. Zira, niyetlerinde Tanrı şanını yayma ve kudretini de açığa çıkartma gayesini taşıdığı müddetçe, bir püritanın, dünyaya yönelebileceğinin dinen sakıncalı olmadığı inancı haklılık kazanınca; artık gerçek dindarın da zenginliği, bilgiyi ve onuru sevmesinin gerektiği duygusuna kapılmıştır.²⁶ Edindiği dünyevi servetiyle insanlar üzerinde hükümranlık beslemediği, zenginliğin sağladığı gururla kardeşlik ruhunu zedelediği müddetçe; artan servetine rağmen fakirlik halini devam ettirmiş olmakla, zengin olmaya ve daha çok kazanmaya yönelebilirdi. Mesleki faaliyetinde insanlara sunduğu her ürünle veya yaşamı kolaylaştıran her yeni bilgiyle, Tanrının şanını daha da genişlettiği duygusuna kapılan ve bu başarısını da seçilmişliğinin kanıtı olarak gören bir püritan; çok daha yoğun bir şekilde çalışmak için kendisini güdüleyebilmekte, insanlara hizmet etme bilinciyle daha fazla üretmenin zorunluluğuna kendisini kolaylıkla inandırabilmekteydi.²⁷

Yadsınılan ve günah olarak görülen dünya değil,dünyanın içine yayılmış olan kötülüklerdi. Tanrının kendi şanını sergileme ve yaratıcı kudretini de kanıtlama maksadının bir sonucu sayılan dünyevi malların kötüye kullanılması; bunların üretilmesi veya kazanılması sırasında değil, tüketilmesi yoluyla gerçekleşmektedir.²⁸ Böylece, dünyevi zevklerinden nefsini yoksun kılarak ve sıkı bir çalışma temposu içinde, kendisi üzerinde öz denetimi kurarak üretmeyi başardığı her ürün; ölçüsüz tüketimi,kazancın boşa harcamasını, biriktirilen servetin heba edilmesini önlemektedir.²⁹ O halde,ürünün üretilmesi veya ele geçirilmesi,insanların hizmetine sunulması günahkarlık olmadığı gibi,günaha sapılmasına engel olan bir çalışma yaşamını da zorunlu kılmaktaydı. Böylece, dünya ve dünyada yaratılan her nimet, kötülük ve günahkarlığın bir işareti olarak görülmemekte; tam tersine, seçilmişliğin kanıtı haline gelmektedir. Açıkça, dünyanın sevilmesi, dünyevi mülklerin edinilmesi, bu mülkler ve

²⁵ GEORGE Charles, A.g.e syf. 76

²⁶ GEORGE Charles, A.g.e. syf. 72

²⁷ GEORGE Charles, A.g.e Syf. 79

²⁸ GEORGE Charles, A.g.e. Syf. 82-83

²⁹ GEORGE Charles, A.g.e. Syf. 84

kazançlar yoluyla cennetteki krallığa geçilmesi öğütlenerek; daha üst seviyedeki her yeni mesleğe geçmekle veya kazandığı her yeni altın külçesini ekonomik faaliyetine katmakla, kişinin, dinde inancını kanıtlanmış olduğu vurgulanmaktadır.³⁰ Ancak, servetin biriktirilmesine ve kazancın arttırılmasına yönelik bunca dinsel teşviklere karşın; sıra tüketilmesine gelindiğinde, kişiyi dünyevi zevke yöneltecek her harcamanın, Tanrı yolundan sapmaya neden olduğu duygusu yerleştirilmek istenmiştir. İnsanların hizmetine sunduğu ve böylelikle Tanrının şanını sergilediği her ürünü kendisi tüketmek yerine, kazanca ve birikime dönüştürmüş olmakla, püritan, Tanrıya ibadet ettiği şuuruna ulaşmaktadır.

Böylece, dünyaya aşırı sevgi beslenilerek önceden edinilmiş mülkün elden çıkarılması, tüketimin savurganlığa dönüştürülmesi, üretimin zorunlu kıldığı disiplinli yaşamın ve öz denetimin terk edilmesi; kötülük ve günahkârlık olarak görülmektedir. Dünyadan nefret etmeksizin veya değersiz de görmeksizin, Tanrının kudretinin açığa çıktığı bir yer olarak algıladığı dünya içinde gerçekleştirdiği mesleki faaliyeti içinde seçilmişliğinin ve kurtarılmışlığının işaretlerini arayan püritan; mütevazı görünümü ve işinde kurduğu öz denetimi sayesinde, bu dünyaya karşı aşırı ölçüde sevgi ve bağlılık beslemekten de kendisini uzak tutacaktır. Çileyi işinde çekmiş olmakla, sürekli ve düzenli bir çalışma halinde yöneldiği mesleki faaliyetiyle nefsinin terbiye etme yoluna giren nonconformist (yani, kilise öğretisini yadsıyan ve ibadetine de asla katılmayan püritan, pietist ve Quaker mezhepleri) Tanrının yaratıcı kudretinin delili olarak gördüğü ve kendi bireysel seçilmişliğinin işaretlerini aradığı bu dünyaya sevgi duyup bağlanarak, kurtarılmışlığının kanıtı saydığı maddi varlığını ve onurunu asla kaybetmek istemeyecektir.³¹

Diğer taraftan, gelecek nesilleri için daha iyi bir gelecek kurma kaygısı, nonconformistin ailesinin gereksinimlerini gidermeyi, dinse bir sorumluluk haline getirmesine neden olmuştu.³² Gelecek nesillere daha iyi bir dünya kurmak emeli, bu dünyadan daha fazla yararlanmaya neden olduğu halde; bu dünyanın rahatlıklarına veya zevklerine kendini kaptırarak, seçilmişliğinin işaretleri veya koşulları haline getirdiği sıkı ve düzenli çalışma, tutumluluk ve mütevazılık, dakiklik ve sözüne güvenilirlilik gibi erdemlerinden kopmamaya

³⁰ GEORGE Charles, A.g.e. Syf, 81

³¹ GEORGE Charles, A.g.e Syf. 87-88

³² GEORGE Charles, A.g.e Syf. 88

da özen göstermiştir³³. Bu nedenle, bu dünyadan nefret edip dünyevi faaliyeti yadsıyan bir kimse de, kalbinde dünya sevgisine yer vererek kendisini zevklere kaptıran bir kimse de; Tanrıya karşı olduğu kadar, insanlara karşı da büyük bir hata işlemiş olmakta; bu dünyada nimetlerini açığa çıkartarak yaratıcı kudretiyle kendisini tanıtmak isteyen Tanrının inanlarına yaptığı çağırışı reddetmiş olmaktadır³⁴. Sürekli çalışarak Tanrının yaratıcı kudretini insanlara sergileme maksadını taşıyan bu dünyadaki mesleki faaliyet; bu dünyada kötülüklerin ve günahların işlendiği bir yer olmasının yanı sıra lütfun ve mükemmelliklerini de kapsadığını kanıtlamanın yeri haline getirilmiştir³⁵. Dünyaya aşırı sevgi beslemenin, maddi varlığın kaybına sebep olduğu gibi seçilmişliğin zorunlu kıldığı kişilik özelliklerinin yitirilmesine de neden olacaktır

Dünyevi hayata aşırı ölçüde sevgi beslemek, ister istemez işinde çile çekerek ibadet ettiği bilincine varan nonconformistin mütevazı ve tutumlu hayat anlayışını terk ettirerek, sürekli çalışmayla kurduğu öz denetimini ve dakikliğini ortadan kaldıracaktır. Bu dünya içinde kendisini daima ölümlü bir savaşçı hissederek, hiç sonu gelmeyen bu mücadelesinde, dünyevi faaliyetini bir ibadet haline getirmiştir. Böylece, Nonconformist, hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için çalışmak ve her an ölecekmiş gibi öbür dünya için ibadet etmek gibi bir ikilem içine düşmeksizin, bunlar arasından birini diğerine göre üstün kılarak öncelik de vermeksizin; hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için sürekli ve düzenli kıldığı mesleki eylemiyle her an ölecekmiş gibi sonsuz yaşama ve kurtarılmışlığa ulaşmayı maksat edinmiştir. Öbür dünyaya yönelik ibadet, dünyevi faaliyeti içinde biçimlenince; şekilci ibadet, yerini, içten yönelişe terk etmiş; Tanrı iradesi, yaşanan her an içinde Nonconformistin davranışlarını hakim olarak, işinde öz denetimi kurmasını sağlamıştır.

Öbür dünya için veya sonsuz yaşam için ayrı ibadet, bu dünya için ayrı çalışma anlayışı terk edildiğinden; dünyevi faaliyet ibadet içeriğine kavuşmuş, mesleki başarı seçilmişliğinin kanıtı olarak görülmüştür. Orta çağ Katolikliğinin bu dünya ile öbür dünyayı ayrı ve aykırı kılma anlayışı terk edildiğinden, bu anlayışın doğal bir sonucu sayılan öbür dünya için ibadetin dünyevi çalışmayla engellendiği endişesi yadsınmış olduğundan; dünyevi uğraşının düzenli ve devamlı bir hale getirildiği mesleki faaliyetle, Tanrının, kendisine yaratıcı

³³ GEORGE Charles, A.g.e. Syf. 89-90

³⁴ GEORGE Charles, A.g.e. Syf. 92-94

³⁵ BEBB M.A. A.g.e. Syf. 143-144

kudretini sergileme görevini verdiği bilincine ermiş olan, Nonconformist³⁶; böylece, bu dünyadaki çalışmasını, sonsuz yaşam için bir ibadet haline dönüştürmüştür. Mesleki başarıyı engelleyen dünyevi zevkler nasıl yadsınmışsa; hiç de layık olmadığı halde kurtarılmışlığına ulaştıran dünyevi uğraşı sonucunda edinilen servetle gösteriş yapılmasını da, lanetlenmişliğin işareti olarak görülmüştür. Edindiği mülküyle gurur duyulmasını, servetiyle gösteriş yapılmasını, bu gibi heveslerini tatmin etmek için de gereksiz ve aşırı bir tüketim harcaması içine girilmesini; tutumluluk ve dakiklik içinde düzenli çalışmayla umduğu ruhani lütuflardan ve göksel sevinçlerden yoksun kalınmasının işaretleri olarak görülmüştür³⁷.

Dünyevi uğraşısı ile uhrevi ibadeti birbirinden farklı ve ayrı kılmak, nasıl toplumlara geri bıraktırmış ve bireylerini de cahil kılmışsa; bu dünyadaki servetiyle övünmek ve kazancıyla gösterişte bulunmak, işteki kazancın zorunlu kıldığı tutumluluk ve çalışkanlık erdemlerinden kişiyi uzaklaştırdığı ölçüde, ekonomik varlığının erimesine de sebep olacaktır. Mülkün ve kazancın elde edilmesi için zorunlu olan mesleki çalışma düzenliliğinden kopulmasına neden olacak düzeyde bu dünyaya karşı savaşmak; Tanrının yaratıcı kudretini saklı kıldığı yaşanılan bu dünyayı değersiz kılma anlayışına yol açtığı için, doğrudan Tanrıya karşı savaş açmak anlamını taşımaktadır. Bu dünyanın zevklerinden ayrı kalarak, mesleki faaliyeti ve ekonomik kazancı yadsımakla değil; yaşamlarını kolaylaştırarak ve dertlerine deva olarak insanlara hizmet etmenin bir komşuluk görevi haline getirildiği, nefsin terbiyesinin iş yaşamı sayesinde gerçekleştirildiği sürekli dünyevi çalışma yoluyla; Tanrı iradesinin yerine getirilmesi olanaklı kılınmaktadır³⁸. Engellenilmesi gereken, çilenin çekildiği ve Tanrı iradesini yaşanılan her anda yerine getirdiği dünyevi faaliyet olmamalıdır. Engellenmesi ve bütünüyle yasaklanması gereken eğilim, edinilen mülkün ve sağlanan kazancın, iş dışı sahalara aktarılarak gereksiz harcamayla savurganlığın yapılmasıdır.

Bir kimsenin Tanrı tarafından yeteneklerine ve koşullarına uygun bir mesleki faaliyet içinde görevlendirilmiş olması, o kişi vasıtasıyla Tanrının kendisini yarattığı bu insanlara tanıtmak istemesi; çilenin çekildiği ve Tanrı iradesinin uygulandığı bir yer olarak kişinin işinde edindiği her kazancı, bireysel seçilmişliğinin bir kanıtı olarak görülmesine neden olmuştur. Tanrı,

³⁶ BEBB M.A. A.g.e. Syf.145

³⁷ BEBB M.A. A.g.e. Syf. 146-148

³⁸ BEBB M.A. A.g.e. Syf. 149

kişiyi, tek başına dünyevi meşgalesi içinde çağırılmaktadır. Bir kimsenin mesleğe yerleştirilmesi, her ne kadar bireyin kendi hür tercihinine bağlıymış gibi görünüyorsa da; bu seçimi Tanrının kendisine armağan ettiği ve geliştirilmesini şart koştuğu yetenekleriyle ve koşullarıyla çok yakından ilgilidir. Meslek seçiminde bireye düşen etkinlik, Tanrıya hangi yolla daha fazla hizmet edilebileceğini tam bir dürüstlikle ve vicdanlılıkla görmekten, Tanrının o kişiyi nasıl çağırmakta olduğunu araştırmaktan, kendi vicdanıyla dürüstlük anlayışına en uygun yolu dikkate almaktan geçmektedir. Kendi bireysel yetenekleriyle benimsediği mesleki yolların koşulları arasında yaptığı kıyaslama üzerinde tüm zihnini yorarak, insanlığa yapabileceği en yararlı hizmetin ne olduğunu belirlemeye çalışmaktadır. Önünde var olan bunca mesleki fırsatlar karşısında, işin koşullarına veya ruhunun hasletlerine uymayan doğuştan gelen tüm yeteneksizliğinin veya eğilimlerinin farkına varan birey; az ya da çok, iyi ya da kötü kendi yapabilirlik kudreti hakkında da bir fikir edinerek, Tanrının kendisini hangi mesleki çaba içinde çağırılmış olduğunun bilincine de varacaktır.

Tanrının inananlarından beklediği Tanrı iradesini uygulama, bu dünyanın kötülüklerinden kendini uzak tutarak nefsinin terbiye etme, çile çekme, ahdini tutarak Tanrıya güven duyma vs., gibi hasletlerinin tamamı mesleki faaliyet içerisinde yerine getirilmekte olduğundan; her bir Nonconformist, kendisinin Tanrı tarafından mesleki uğraşısı içinde çağırılmakta veya görevlendirilmekte olduğunun bilincine ermektedir. Tanrının yaratıcı kudretini mesleki faaliyetiyle tüm insanlara sergilemiş olmakla kendisinin görevlendirilmiş hissedenden Nonconformist; böylece, Tanrıdan geldiğine inandığı yeteneklerini içinde geliştirmeyi bir ibadet haline getirmiş olmakla, insanlar arasında var olan bu doğuştan gelen kabiliyetlerin, Tanrının hiç anlaşılamayan iradesiyle kişiler arasında dağıtılmış olduğuna da inanmaktadır³⁹.

Bireyin kendi yeteneğine uygun bir mesleki faaliyet içinde yükselmesini, Tanrı yolunda görevlendirilmesi olarak yorumlayan Nonconformist sofular, dünyevi uğraşılarını toplumsal bakımdan uyumlu ve yararlı kılmasını da başaramışlardır. Tanrının yoluna çağırdığı bir kimseyi mesleki uğraşısı içinde görevlendirmiş olması; belirli bir yaşama tarzını kendisi için uygun gördüğüne, mukadder kıldığı bu işiyle kendisine sorumluluklar yüklediğine, işiyle insanlara hizmet etmeyi ibadet haline getirdiğine inanılmasını da sağlamıştır. Böylece, toplumdaki herkes kendi mesleki uğraşısıyla, hem Tanrıyı tanımakta ve tanıtmakta, hem de işiyle tüm insanlara hizmet etme mutluluğuna erişmektedir.

³⁹ BEBB M.A., A.g.c. Syf. 153

İşinde başarılı olan,yalnızca Tanrının şanını insanlara sergilemenin ve insanlığa hizmet etmiş olmanın mutluluğuna ermekte; fakat bu sayede, uğraşısıyla Tanrı yolunda yürüdüğünün iç huzuruna da varmaktadır.

SONUÇ

Bilime, yeniliğe ve değişime karşı çıkan kilise otoritesinden kurtulduğu anda; Batı, gelişmeye açılmıştır. Batı, kilise öğretilerini yadsıyan ve ibadet uygulamalarını da tanımayan bir eğilim anlamına gelen Nonconformistlerin, yönetici, bilim adamı, sanayici, bankacı vs., gibi toplumun seçkin kimseleri haline gelmeleriyle, gelişmesinin önündeki engelleri aşmıştır. Kurumsal ibadet gitmiş, yerini, mesleki faaliyet yoluyla bütün ömrün her anının Tanrıya adanması almıştır. Artık, Tanrının insanlardan beklediği karşılıksız sevgi, dürüstlük ve adalet iş yerinde uygulanacak; çile, iş uğraşısıyla çekilecek, bütün bir ömür her anıyla Tanrıya adanacaktır. İbadeti kilise ya da manastırların dört duvarı arasında sınırlandırmayan, tıpkı Sebt anlayışında olduğu gibi haftanın bir gününe de sığdırmayan Püritanların ve Pietistlerin; İngiltere'de, Hollanda'da, Amerika'da ve nihayet Almanya'da seçkin zümre haline gelmeleriyle; mesleki faaliyet, yegane Tanrı yolu olarak kutsal kılınmış;iş yeri de, kilise ya da manastırların münzevi odalarının yerini almıştır.

KAYNAKLAR

- Bebb M. A. Nonconformity And Social And Economic Life 1660- 1800 Porcupine press Inc. 1980 Philadelphia
- GEORGE Charles The Protestant Mind of The English Reformation 1570-1640 Princeton University Press New Jersey 1961
- FULLERTON K. Calviism and Capitalism : An Explanation of Weber Thesis The Harvard Theological Review XXI 1928 163-191
- WEBER Max Protestant Ethic and Spirit of Capitalism George Allen Unwin London 1976
- WELLMAN J. W. The Weslsyan Movement in The Industrial Revoltion Russel and Russel New York 1967